

Slavný český vědec a egyptolog je sympatický muž, ale po hovoru s ním člověk odchází s depresí. Na příkladu starých civilizací dokazuje, že **nás (možná už brzy) čeká kolaps.** Jsme na vrcholu, všechno máme, zhroutíme se jako Egypt a Řím.

Miroslav Bárta, egyptolog

Naši civilizaci čeká kolaps. Mám depresi

Kolik dní zbývá do kolapsu? Než se všechno zhroutí, co má člověk ještě stihnout udělat?

Na to se těžko odpovídá. Já jsem jeden z těch lidí, který si klade otázku, v jakém stadiu je naše společnost. Jakýkoli pokus o odpověď je velmi složitý. Mně se zdá, že náš systém prochází krizí v mnoha faktorech. Díky setrvačnosti může klidně dál přetrvávat i několik desítek let. Jeden ze základních principů teorie přerušovaných rovnováh, kterou uplatňujeme, říká, že ke změnám nedochází lineárně, darwinisticky nebo evolučně, ale skokově. Malé změny se hromadí v době, kdy se jakoby nic neděje. A pak najednou během několika týdnů či měsíců dochází k zásadní změně systému. Například jako u nás v listopadu 1989.

Vy teď ale předvídáte zhroutil celou západní, euroatlantickou civilizaci. Jak jste k tomu přišel?

My se zabýváme staršími civilizacemi, které buď neexistují – jako jsou římská říše nebo starý Egypt, anebo existují v pozmeněné podobě – jako je Čína. Napsali jsme o tom s kolegy knihu Kolaps a regenerace: Cesty civilizací a kultur. Z našeho zkoumání vyplynulo, že má proces vzestupu a pádu všech civilizací s železnou pravidelností společné jmenovatele. Těmi jsou například rozmach státní byrokracie, mandatorních výdajů, jež neúměrně zatěžují zemi. Nebo interakce člověka a klimatického vývoje. Nebo nepotismus, kdy se do vrcholných státních struktur nedostávají lidé na základě schopností, ale podle dědičnosti, příslušnosti k rodině či zájmové skupině. Když se potom s tímto podíváte na anatomii naší civilizace, můžete dojít k názoru, že to vše vidíte i v naší společnosti. Platí, že my v podstatě nejsme jiní. Jen máme internet a místo toho, aby si papaláš nechal postavit hrobku, jezdí v audině.

Máme přece víc informací a znalostí než staří Římané a Egypťané. A tím, že se o tom bavíme, jsme si rizik úpadku vědomi.

Jistě, můžeme být svým způsobem výjimečnou civilizací, protože jsme první globální civilizace. Jsme schopni obsáhnout vývoj na druhém konci světa v reálném čase. Máme moderní technologie a prameny poznání, skutečně můžeme být v jiném postavení. A tedy mít historickou šanci – pokud ji využijeme – zamezit kolapsu či jej minimalizovat.

Jak si kolaps vlastně představujete? Jako náhlou změnu?

Může se stát, že v reálné krátké době stát přestane fungovat ve svých základních aspektech. Přestane být schopen udržovat veřejnou komunikační síť, vyplácet důchody nebo zajišťovat zdravotní péči. Protože všechno bude tak drahé, že se zásadně omezí kvalita těchto funkcí. To není strašení válkou nebo že by se lidé mezi sebou vymýlili. Kolaps je změna stavu z nějakého sofistikovaného do nějakého podstatně jednoduššího. Nic jiného to není. Každý kolaps je hrozně důležitý, zakládá nový růst už ve fázi přerodu.

Je to jako krach firmy?

Ano, jako když dochází k restrukturalizaci firmy. Každý krizový manažer ví, že musí podnik totálně rozmetat, aby ho mohl postavit na nohy. Někteří lidé mají tendenci demonizovat výroky o kolapsu.

Nevyhnutelné? Starověký Řím i Řecko byly také na vrcholu. A padly.

Foto: Michal Růžička, MAFRA

Ale tady není nic k demonizování. Kolaps se dá přežít, je to nevyhnutelné. Existují pro to historická srovnávací data a budu hrozně rád, když mi mou teorii někdo vyvrátí.

Když nad tím přemýšlíte, nemáte z toho depresi?

Po každé své přednášce o kolapsech civilizací mám ukrutně depresi. Já osobně jsem totálně zdeptán. Sám, když o tom mluvím, akorát psychicky trpím. Vždyť většina lidí ty negativní zprávy nebo racionální úvahy o tom, co se děje, ani nechce slyšet.

A teď co s tím? Kdybych nevěděl, že jste český egyptolog a archeolog, tipoval bych, že jste pravicevým politikem bojujícím proti veřejným výdajům a byrokracii, prostě rozpínavostí státu.

To ne. Většinou civilizace přivedou k úpadku tytéž faktory, jež je přivedly na vrchol. Třeba nárůst státní správy umožňuje akumulaci kapitálu, evidenci zdrojů, kontrolu

území států. V určitém okamžiku se úředníci začnou samostatně rozmnožovat a jejich rodiny začínou uzurpovat stále víc a víc moci a stávají se nezávislémi. Na to existuje slavná teorie zájmových skupin. Já být politikem, tak se snažím dělat něco právě s tímto.

Mimo jiné tvrdíte, že kolaps předchází pokles úrovně vzdělanosti. Co dnes děláme na školách špatně?

Já tím nemyslím počty vysokoškolských. Ale třeba kvalitu řemesel, úlohu rodiny při všeobecném vzdělávání, kvalitu specialistů nebo rozmanitost společnosti. Jsme svědky toho, že díky různým reformám se kvalita – pokud se nezhoršuje – rozhodně nelepší. Západu se v celosvětovém srovnání vzdělávání nevede dobře.

Proč? Jsme leniví, všechno už máme, i když nic neumíme? Jakmile je systém na vrcholu – kde my teď jsme – tak lidé mají přístup k levným zdrojům. Mají také

spoustu volného času a nemusí, zaplat pánbůh, dřít osmnáct hodin denně, aby se najedli.

To je snad dobře, ne?

Je to samozřejmě pozitivní. Na druhou stranu vás to vede k tomu, že lidé nemusí soustavně o něco usilovat. Například když jsme i na prestižních gymnáziích zrušili povinnou maturitu z matematiky, tak tím vlastně dětem bráníme, aby se naučily o něco dlouhodobě usilovat. Dneska dítě nemá motivaci, aby o něco usilovalo, protože se seriálově a v každodenním životě vidí, že důležitější je mít ty správné kamarády, kteří mu zajistí pozici, vliv, příjem, postavení. Vidí, že kdo se snaží být dobrý řemeslník nebo odborník a nehraje hru na zájmové skupiny, je vlastně outsider společností.

Co s tím můžete dělat coby egyptolog, archeolog a historik?

V první řadě mohou dobře dělat svou práci. Důležité je dostávat to mezi lidi, aby o tom přemýšleli. Já

Sám, když o kolapsu mluvím, akorát psychicky trpím. Vždyť většina lidí ty negativní zprávy či racionální úvahy o tom, co se děje, ani nechce slyšet.

Dnes dítě nemá motivaci, aby o něco usilovalo. V seriálech a v každodenním životě vidí, že důležitější je mít ty správné kamarády, kteří mu zajistí pozici, vliv a příjem.

Miroslav Bárta

Narodil se v prosinci 1969. Vystudoval egyptologii a pravěkou a raně středověkou archeologii na Univerzitě Karlově v Praze. Po studiu egyptologie v Hamburku v roce 1997 obhájil doktorát, v roce 2002 se habilitoval pro obor egyptologie, v roce 2009 byl jmenován profesorem pro obor egyptologie. Kromě archeologické činnosti v Egyptě začal v roce 2009 také s výzkumy v Súdánu. V letech 2003–2004 působil jako profesor egyptologie na University of Pennsylvania. Napsal knihy jako Plavci v písku, Ostrovy zapomenuté nebo Něco překrásného se končí: kolapsy složitých soustav – příčiny, průběh, následky.

osobně razím teorii, že egyptologie – tak, jak ji děláme v Praze – je strategická věda. Planeta zažila několik civilizací, které existovaly tisíce let. Starý Egypt, podobně jako Čína, jsou nejkrásnější sociální laboratoře, které máme na planetě: prošly obdobím vzniku, rozkvětu a úpadku formou několika státních útvarů. My dnes tento proces můžeme popisovat v celé délce. Všude to funguje zhruba stejně. Ve sto procentech se civilizace nebyla schopna zreformovat, protože to vyžaduje spoustu energie. Dříve nastane velký propad. Když se podíváte, co se s námi dnes děje, tak najednou získáte podstatně jinou perspektivu, než čím jsme denně krmeni: že se daří dobře, klesá cena zlata a maximálně někdo spadl na kole do rybníka.

Snažíte se své teorie říkat politikům. Mají o ně zájem?

Rádi o tom debatujeme v takové širší vědecké společnosti, která chodí ke mně do Českého egyptologického ústavu: Přírodovědec

a geolog Václav Cílek, specialista na vývoj klimatu Petr Pokorný, historik Martin Kovář, Dana Drábová jako odbornice na energetiku, občas přijde také Mojmir Hampl, viceguvernér České národní banky. Pokud jde o interakci s vládnoucí elitou, ta je samozřejmě důležitá. My jsme třeba dělali řadu seminářů pro parlament, velký zájem o to měli především Miroslava Němcová z ODS nebo Petr Gazdík z TOP 09. A já sám dělám poměrně často tyto podobné přednášky pro vrcholové manažery našich firem. Myslím tím pana Frolíka a Linet, Hopi a pana Piškánina nebo Babiše a Agrofert.

Vy manažerům a byznysmenům – lidem honícím se za ziskem – vyprávíte, že to nemá cenu, protože se stejně všechno zhroutí?

To jsou vesměs chytrí lidé, ovšem zahlcení měsíčními a čtvrtletními reporty, že vůbec nemají sílu zvednout hlavu nad vodu. Ale ony tyhle teorie mají široké využití v praxi. Jde třeba o využívání zdrojů. Společnost, které docházejí zdroje a nemá přebytek ekonomického potenciálu, není samozřejmě schopna se s vnější změnou vyrovnat a přizpůsobit se. Jedna z příčin dnešního úpadku je, podle mého názoru, že se všechno zredukovalo na ekonomický příjem a výdaj, což všichni můžeme zažít v každodenním životě.

Před tím varoval i bývalý prezident Václav Havel, leckdo se tomu posmíval.

Základní problém je vykořeněnost doby. Rozhodně nejsem zastáncem toho, abychom žili v bídě. Bohatství a luxus charakterizují naši civilizaci. Jenže my jsme vytlačili ze svého života duchovní rozměr. Myslím, že je hrozná ztráta, že nemáme žádnou politiku typu Václava Havla. Neříkám, že byl ideální, ale rozhodně nás nutil přemýšlet i jinak. V politice chybějí skutečné osobnosti, lidé, kteří by měli legitimitu. Vládnou nám lidé, kteří v životě nikdy nepracovali, přišli z vysoké školy rovnou do Poslanecké sněmovny.

To narazíte na premiéra Bohuslava Sobotku?

To jste řekl vy. Ještě vám dám jeden příznak kolapsu. Britský historik Niall Ferguson označil typické znaky naší civilizace. Je to mimo jiné soukromé vlastnictví a práce čili výroba. Když se podíváte na výrobu v euroatlantické civilizaci, zjistíte, že ji dnes považujeme za obtíž. Všechno se snažíme outsourcingovat do jiných oblastí. Přitom na tomhle vyrostla naše civilizace, ale dnes se k tomu nehlásíme. Principem je jenom všechno přeprodávat. A soukromé vlastnictví je také ohroženo. Když vám někdo vnikne do baráku a vy ho ve tmě zabijete, tak se budete zpovídat za nepřiměřenou obranu. Soukromé vlastnictví se vytrácí a nahrazují je naprosto neprůhledné korporátní struktury, nadnárodní moloche, kde nevíte, kdo co vlastní. A přitom tyto struktury jsou schopny přejímat a už přejímají funkce slabších států a jsou lobbisticky velmi silné.

Rozhovor vedl: **Václav Dolejší** vedoucí domácí redakce MF DNES